

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ, КАТЕДРА „МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И
МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ”**

ВАНИНА СИМЕОНОВА КОЛЕВА

**„АНАЛИЗ НА ФУНКЦИИТЕ НА СВЕТОВНАТА
ТЪРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЯ“**

Автореферат

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Професионално направление 3.6 Право

Научна специалност: Международно право и международни отношения -

Международно публично право

Научен ръководител: проф. д-р Орлин Борисов

София

2013

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	с. 3
II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИ ТРУД	с. 10
III. ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА.....	с. 45

I. ОБЩА ХАРАКТЕРСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

Предмет на дисертационния труд е анализът на функциите на Световната търговска организация. Значимостта на темата е свързана с мястото на организацията в регулирането на международните отношения. Това е единствената международна правителствена организация, която урежда глобалните търговски правила между държавите. Нещо повече, в нейните рамки се провежда договарянето на правилата на международната търговия между държавите, създават се нормите на международните търговски отношения. Тя следи за спазването им и разрешава споровете, свързани с прилагането им. За пълноценно и всеобхватно изграждане на международната търговска система, организацията наблюдава търговската политика на своите членове и съгласува действията си с тези на останалите международни организации, чийто предмет засяга международната икономика.

Актуалността на темата е свързана с нарастващата роля на СТО в създаването, поддържането и съхранението на международната търговска система. В непрекъснато глобализиращите се търговски отношения, икономиката на държавите зависи все повече от международноправните правила. Поради това и ролята на СТО, като регулатор на тези отношения на междудържавно равнище непрекъснато нараства. Това е организацията, която регулира преговорите, чрез които се изготвят и договарят правилата на международната търговия и която следи за спазването им. От друга страна международните търговски отношения оказват пряко и непосредствено влияние върху икономическия растеж на държавите, върху структурата на икономиката им и жизнения стандарт на населението. Ролята ѝ се засилва все повече през последните години с непрекъснато нарастващия брой на членовете ѝ и особено след приемането на Китай и Русия, както и с включването на все повече области в предмета на споразуменията. Поради изложеното от съществено значение е анализиране на функциите на СТО, с цел ефективното възползване от предимствата на международната търговска система.

Актуалността на изследването се доказва и от активизиране дейността на СТО в последните години във връзка с усилията за приключване на кръга от преговори Доха, което се очаква да доведе до значителни промени в правилата на световната икономика

свързани основно с либерализирането на селското стопанство, улесненията пред търговията и правилата за специално и различно третиране.

Темата за функциите на СТО е непопулярна в нашата международноправна доктрина. Дейността на организацията е предмет предимно на икономически анализ с оглед правилата на отделните споразумения и най-вече – Общото споразумение за митата и търговията (ГАТТ), Общото споразумение за търговията с услуги (ГАТС) и Споразумението за свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост (Споразумение по ТРИПС). В българската правна литература съществува доктринална празнина по проблемите на СТО и настоящият труд спомага за преодоляването ѝ. Монографии в тази област са публикувани от Николай Стефанов („България в Световната търговска организация“), икономист и дипломат, дългогодишен участник в преговорите с ГАТТ и Виктор Вълков „Световната търговска организация: форум на международни икономически интереси или уред за глобално управление” и двете обаче са загубили голяма част от актуалността си и наблягат на икономическия анализ. Кратък преглед на функциите на СТО обикновено се прави в сборници и учебници за отделни видове международни организации като „Универсални международни органи” с автори проф. д-р Орлин Борисов, Ирена Илиев и Александър Драгиев, УИ „Св. Климент Охридски”, София, 2009 и „Международни икономически договори и организации”, Нова звезда, София, 2002г. с автор Георги Георгиев и др.

2. Предмет и задачи на изследването

Предмет на изследване на дисертационния труд са функциите на СТО. Те са изследвани отделните функции в реда, по който са разписани в учредителния договор на организацията – Маракешкото споразумение за създаване на Световната търговска организация, за да се докаже тезата, че чрез изпълнението им, СТО постига заложените в учредителния си акт цели за повишаване на жизнения стандарт, опазване на околната среда и развива силна и предвидима международна търговска система, която да допринесе за безпрецедентен глобален икономически растеж. Най-значително място в тезата е отделено на анализа на функциите на организацията.

Във връзка с анализа на първата функция на СТО – за реализиране на целите на международната търговска система – са анализирани целите на организацията –

повишаване на жизнения стандарт, развитие на многостранната система на международна търговия, опазване на околната среда. Изследва се връзката между изпълнението на отделните функции и постигане на целите на организацията, както и ролята на всяка от тях.

В тази връзка, една от задачите на настоящето изследване е да се проследи как структурата на СТО и начина на вземане на решения влияе на изпълнението на функциите и ефективността на работата; да се разгледат правилата и процедурите за членство; да се анализират процедурата за приемане на нови членове и възможностите за опростяването ѝ с оглед целта на организацията да се превърне в универсална международна организация и да се улесни приемането на развиващите се страни, за да им даде възможност да се възползват от предимствата на свободната търговия; да се анализира значението на членството в организацията за икономическото развитие на държавите и особено на най-бедните от тях, с оглед изпълнението на целта за повишаване на жизнения стандарт; да се разгледа и анализира начинът на вземане на решения в организацията като основно средство за изпълнение на функциите ѝ. В тази връзка се защитава тезата, че участието на всички държави особено на най-бедните от тях в организацията и работата ѝ е от интерес за всички участници в многостранната търговска система, а правилото за консенсус гарантира, че не може да бъде наложено задължение на една страна против волята ѝ.

Друга основна цел на дисертационния труд е чрез анализ на дейността на организацията за осъществяването на отделните функции да се докаже че всяка от тях има своето значение за изграждането и функционирането на една основана на правила международна търговска система в която отделните функции взаимно се допълват и обезпечават. При представянето на функцията на СТО за реализиране на целите на международната търговска система се извежда идеята за значението на организацията за икономическия растеж и либерализирането на световната търговия. Разглежда се мястото на СТО в засилващия се процес на глобализация и ролята ѝ на орган за управление на света, чрез който суверените държави постепенно отстъпват националните прерогативи на мултинационални органи като следствие на международни споразумения. Устойчивото развитие и опазването на околната среда са сред целите на СТО, но като се има предвид, е тя не е екологична организация, ролята ѝ се ограничава до координацията с оглед предвидените в екологичните споразумения ограничения в търговията. Изпълнението на тази функция в голяма степен зависи от развитието на настоящия кръг от преговори Доха

и се очертава двупосочната връзка с функцията за осигуряване на възможност за преговори между страните членки.

Във връзка с осъществяването на функцията на СТО за осигуряване на възможност за преговори се разглежда настоящият кръг от преговори от Доха; проследява се развитието му и се анализира съдържанието на предмета му - Дневния ред на развитието от Доха. Още от създаването на ГАТТ преговорите са основно средство за постигане на целите на споразумението за либерализиране на търговията и създаване на многостранна търговска система без дискриминация и пречки. С тази функция е свързано и използването на организацията за форум, на който страните разменят мнения, спорят, провеждат външнотърговската си политика. Преговорите са и процесът, който предшества вземането на решения в организацията, в който се изясняват позициите на участниците и се стига до един краен резултат. Осигуряването на възможност за преговори, всъщност представлява участие на организацията във формирането на правилата за световна търговия. В този процес започват да влияят редица фактори като приемането на нови членове, начина на вземане на решения и структурата на организацията, регионалните търговски споразумения.

Като гарант за спазването на международните търговски правила в предмета на дисертацията се включва и проследяване и анализиране функцията на СТО по разрешаване на търговски спорове между държавите членки; въз основа на нормите и практиката на органа за уреждане на спорове се направи анализ и оценка на правораздавателната дейност на СТО, като начин за укрепване на международната търговска система. Като цяло системата за уреждане на спорове в СТО е забележителен успех. Страните членки виждат ползата от използването на новата система, след реформата в Уругвайския кръг, и като инструмент за засилване на търговската си дипломация и за осигуряване на навременен и стабилен отговор на практическите си търговски проблеми.

Функцията на СТО за администриране на Механизма за преглед на търговската политика (МПТП) е свързан с контрола за спазване правилата на международната търговия. Единствените препоръки към МПТП се състоят в засилването ролята му за осигуряване на техническа помощ на развиващите се страни членки, където се очертава и връзката му с останалите функции на СТО и най-вече с целта за подпомагане на развиващите се страни и повишаване на жизнения стандарт. МПТП не се ограничава само до процедурата по осъществяване на самия преглед на конкретната държава членка в тесен смисъл, а има по-широк обхват, простира се в цялата международна търговска система. В

продължение на тази идея и функцията на СТО по имплементация и мониторинг с времето и практиката се увеличава, за да обхване освен МПТП и мониторинга на начина, по който се прилагат многостранните търговски споразумения и докладите на генералния директор за състоянието на международната търговска среда и всички други дейности, които помагат за по-голямата прозрачност и предвидимост на многостранната търговска система.

За да придобие цялостен вид изграждането и функционирането на международната търговска система трябва да се държи сметка, че тя не съществува изолирано от останалите междудържавни отношения. Затова да допринесе за постигането на посъгласувана глобална икономическа политика е една от петте основни функции на СТО, която тя реализира чрез сътрудничество с Международния валутен фонд (МВФ) и Международната банка за възстановяване и развитие (МБВР). Тази функция на СТО е мотивирана от процеса на глобализация на световната икономика, която води до все по-засилено взаимодействие между икономическите политики на отделните държави, в това число взаимодействие в структурен, макроикономически, търговски и финансов аспект, както и въпросите за развитие на икономическата политика. СТО и институциите от Бретон Уудс са генетично свързани, тъй като те основно предвиждат един и същи социален и икономически модел – в полза на пазарната икономика, развитата международна търговия, стремят се към намаляване на бедността и признават съществуването на разходи за приспособяване на икономиките. Засилването на сътрудничеството и съгласуването на политиката след стартирането на кръга Доха води до по-близки отношения между страните членки на трите организации и подпомага договарянето между тях за изграждане на една прозрачна, предвидима и основана на правила международна търговска система, осигуряваща икономически растеж.

2. Използвана методология

При реализирането на така поставените задачи са разгледани международноправните източници, регламентиращи дейността на СТО – на първо място нормативните - споразуменията от Уругвайския кръг, вътрешните актове на организацията, споразуменията между СТО и други международни организации, както и източници, от значение за СТО, преди създаването ѝ – като ГАТТ 1954, Хаванската харта и др. В хода на изложението са взети под внимание и съществуващата практика на Органа за уреждане на

спорове по различни проблеми, свързани с изпълнението функциите на организацията. Анализирани са различни доклади за състоянието на световната търговия, изготвени както от СТО, както годишните доклади за световната търговия и оценъчния министерски доклад за функционирането на Механизма за преглед на търговската политика, така и от други международни организации.

За постигане на споменатите цели и задачи при разработването на темата са използват научни методи, чрез които МПП изучава своя предмет. На първо място общонаучните методи – логически, системен, структурен – намират приложение за изясняване на структурата и начина на функциониране на организацията. Основните функции на СТО се изследват, като се анализира дейността на организацията в изпълнението им, както и нормативната им уредба. Предвид предмета на изследване се използват основно сравнително-правият метод, нормативният, формално-логическият, анализ и синтез. Историко-правният метод се използва както при проследяване историческото възникване на СТО, така и при анализа на отделните функции за проследяване генезиса и развитието им, без да е сред акцентите в дисертационния труд.

3. Научни приноси на дисертационния труд

Представеното теоретично изследване представлява опит за задълбочен анализ на функциите на СТО като основен международен орган и да се изведат тяхната същност, съдържание, форми на проявлението им в дейността на организацията да се очертаят преимуществата и проблемите при осъществяването им. От тази гледна точка дисертационният труд може да послужи като основа за последващи проучвания както на отделните функции, така и на самата СТО като регулатор на международната търговска система и др.

Основните приносни моменти в изследването могат да бъдат обобщени както следва:

1. Анализирани и систематизирани на резултатите от Уругвайския кръг от преговори като основата, на която се основават съвременните международни отношения и извеждани принципите на международната търговска система.

2. Разкриване на връзката на структурата на организацията с изпълнението на функциите ѝ. Анализ на правилата и процедурите за членство и формулиране на предимствата и недостатъците от членството в организацията, особено за развиващите се

и най-слабо развитите страни. Разграничени са различни стратегии за водене на преговори за членство в СТО. Формулиране на предложения за промяна в начинът на вземане на решения в СТО с оглед подобряване дейността на организацията и ефективното изпълнение на функциите.

3.Извеждане на основните цели на организацията, свързани с повишаването на жизнения стандарт, развитието на многостранната система за международна търговия и опазването на околната среда във връзка с дефинирането на функцията на СТО за реализиране на целите на международната търговска система.

4.Анализиране на функцията за осигуряване на възможност за преговори. Формулиране на причините за забавяне на кръга от преговори Доха, като изпълнение на функцията на СТО за осигуряване на възможност за преговори; анализиране на последиците от евентуалния провал на кръга и формулиране на предложения за излизане от ситуацията, в която са попаднали. Извеждане на значението на регионалните търговски споразумения в съвременната многостранна търговска система

5. Извеждане на предложения за подобряване правораздавателната дейност на СТО с оглед дейността на Органа за уреждане на спорове и практиката му.

6.Анализиране на функцията на СТО относно прегледа на търговската политика на държавите членки и формулиране на формите на сътрудничество между СТО, МВФ и Световната банка при определяне и съгласуване на международната политика

4. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 66 от Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. В структурно отношение изследването е с общ обем от 252 страници, който обхваща увод, изложение и заключение. Има 5 приложения и използвана литература, по-голямата част от която е цитирана в изложението. Изложението е обособено в 3 глави.

Направени са 382 бележки под линия. Списъкът на използваната литература съдържа общо 216 източника, от които 13 заглавия на кирилица (български) и 56 на латиница (на английски език), 101 документа, от които 42 на български и 59 на английски език, както и 15 интернет страници, 20 статии на английски език и 11 официални издания на СТО.

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

В увода са представени предмета на темата, нейната актуалност, дисертабилност и поставените задачи на научно дирене.

ГЛАВА ПЪРВА. ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЯ

1. Първата задача на дисертационния труд е свързана с историческото развитие на СТО; да се проследи процесът на учредяването ѝ от момента на възникване на идеята за създаване на международен търговски орган. Идеята за създаване на обща система за управление на икономиката с орган по търговията в центъра ѝ се заражда още след края на Първата световна война. В периода между войните съюзниците започват да мислят за следвоенния световен ред. Успехът на конференцията в Бретон Уудс и създаването на МВФ и Световната банка увеличава натиска за довършване на проекта за Международната търговска организация (МТО). Повече от 50 държави участват в преговорите за създаване на МТО като специален орган на (специализирана институция към) Обединените Нации. Като допълнение към работата по МТО, подготвителната комисия договаря Общото споразумение за митата и търговията (ГАТТ). Неговата първоначална цел към онзи момент е от една страна да започне процесът на либерализиране на митата чрез договорените облекчения; и от друга страна да изпълнява ролята на споразумение, което да свързва досегашния международен икономически ред със системата от норми, изграждаща правната рамка на МТО. Неуспехът при създаването на МТО прокарва пътя на ГАТТ. Преговорите за ГАТТ установяват силна подкрепа на споразумението. ГАТТ е стегнат и кратък, въпреки че липсва организационна структура. ГАТТ се основава на четири основни принципа: *защита на местното производство чрез мита; обвързване на размерите на митата; третиране на най-облагодетелстваната нация; национално третиране*. С взимането на важни решения на срещите на договарящите се страни става ясно, че е необходим постоянен орган

2. За да постигне целите си за взаимноизгодно и прогресивно либерализиране на световната търговия, изразяващо се в намаляване на митата и премахване на нетарифните

пречки, ГАТТ организира многостранни преговори между договарящите се страни. В 58-годишната история на споразумението са проведени и завършени осем кръга от многостранни търговски преговори. Към 80-те години на миналия век ГАТТ вече не съответства толкова на реалността на световната търговия, както през 40-те. Световната търговия става много по-сложна и заема много по-важно място. Започва глобализацията ѝ. Търговията с услуги, която остава извън Общото споразумение, започва да привлича интереса на все повече страни, увеличават се и международните инвестиции. В много отношения ГАТТ вече не е достатъчен регулатор. Това са част от причините да бъде направен нов опит за разгръщане и подсилване на многостранната търговска система. Този опит се материализира в Уругвайския кръг от преговори.

3. Уругвайският кръг създава нова многостранна търговска система и одобрява най-големия пакет от облекчения за достъп до пазарите. През 1995г. ГАТТ се трансформира в СТО, но общото споразумение продължава да съществува като общо споразумение за търговията със стоки, което е осъвременено. Договореностите и споразуменията, приложени към Заключителния акт на Уругвайския кръг, установяват новите принципи и правила, регулиращи развитието на международната търговия. Временната многостранна търговска система, съществувала в рамките на ГАТТ, се превръща в постоянно действаща институция – СТО. През декември 1994г. в ГАТТ членуват 125 държави от всички континенти на света, чийто дял в международната търговия надхвърля 90%¹.

На фигура 1. е представен обобщен модел на споразуменията, приети в резултат на Уругвайския кръг от преговори в тяхната йерархична зависимост и съобразно предметния им обхват. Те представляват правната рамка на дейността на организацията. Споразуменията образуват структура от шест основни части: *единно общо споразумение* (Споразумението за създаване на СТО); *споразумения за всяка от трите широки области на търговия*, обхванати от СТО (стоки, услуги и интелектуална собственост); уреждане на спорове и преглед на търговската политика на правителствата, които обхващат и трите области на търговията. Споразуменията за двете най-големи сфери - стоките и услугите – имат обща рамка от три части, въпреки че в детайли на места са много различни. Започват с общите принципи на ГАТТ (за стоките) и ГАТС (услуги), а за интелектуалната собственост – ТРИПС, към момента няма допълнителни части. На следващо място в

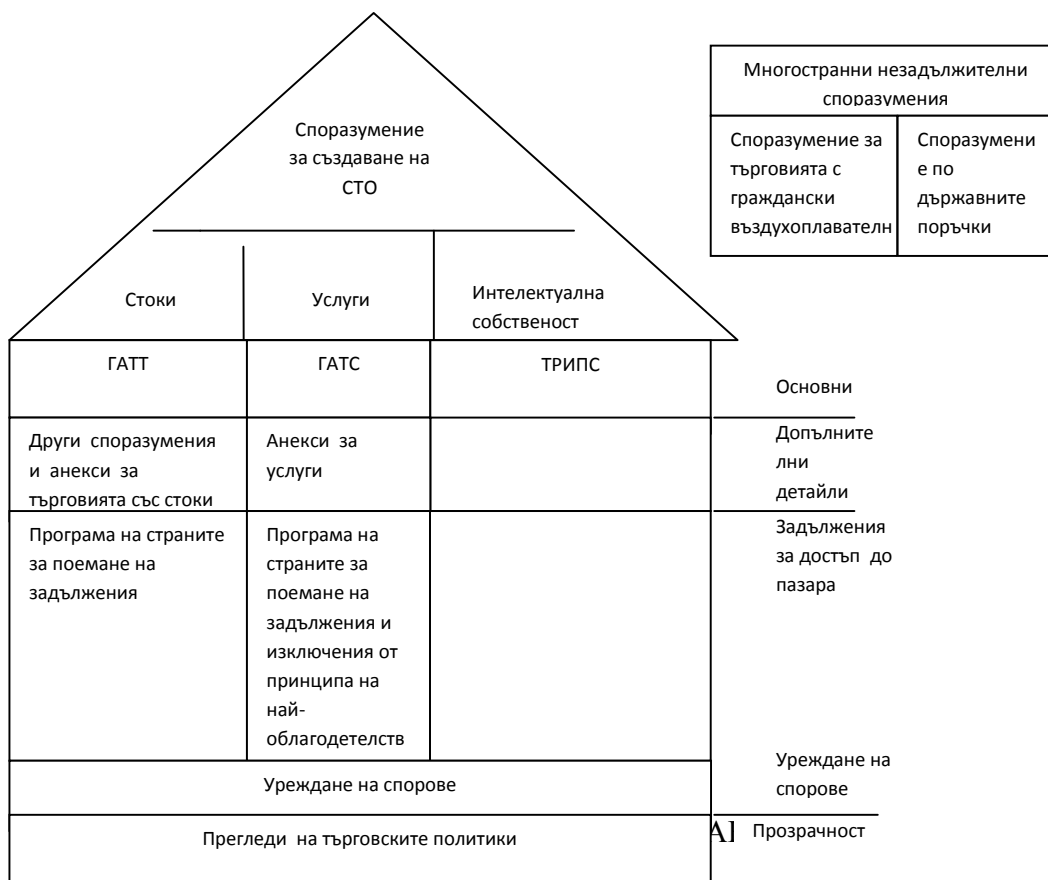
---

¹ Статистика на СТО – www.wto.org

системата от споразумения застават *допълнителните споразумения и анекси*, които уреждат специални изисквания за специфични сектори или предмети.

Накрая се намират подробните и обширни *програми (или списъци) със задължения поети от отделни страни*, позволяващи определени чуждестранни продукти или доставчици на услуги да имат достъп до пазарите им. Тези споразумения са подкрепяни от *уреждането на спорове*, което се основава на споразуменията и договорености (Договореност относно правилата и процедурите за уреждане на спорове) и от *прегледа на търговската политика* (Механизъм за преглед на търговската политика), представляващ опит да се постигне прозрачност. Има и още една група от многостранни търговски споразумения – за гражданското въздухоплаване и държавните поръчки, които не са подписани от всички страни-членки, затова не са включена в общата структура на споразуменията на СТО. Но те трябва да се включат в цялостната система от норми, тъй като са договорени в рамките на организацията

Фигура 1. Правна рамка на СТО

1. В Глава Втора на труда е изследвана структурата на Световната търговска организация и връзката ѝ с осъществяването на функциите ѝ.

Световната търговска организация е създадена на основата на организационната структура на ГАТТ и неговия секретариат. До голяма степен тя формализира и разширява една структура, изградена в продължения на цели 50 години. Самото създаване на СТО представлява опит Общото споразумение да се постави на една по-сигурна организационна основа.

От разгледаната организационна структура на СТО, може да се направи изводът, че организацията се ръководи от един орган с относително „законодателен” характер, какъвто е Министерската конференция (МК), и от един орган с предимно „изпълнителен” характер, който се грижи за постоянното функциониране на организацията – Общото събрание (ОС) и един „правораздавателен” орган - Органът за уреждане на спорове (ОУС) и един „контролен” орган – Органът за преглед на търговската политика (ОПТП). За да се осигури тяхното безпроблемно функциониране са създадени и помощни органи.

Характерна особеност на трите основни изпълнителни органа на СТО е идентичният им състав. На практика един състав функционира като три отделни органа - ОС, ОУС и ОПТП, в зависимост от функциите, които изпълнява. Всеки от трите органа има отделно ръководство и правила за работа съобразени с различния характер на осъществяваната от тях дейност. Така се постига по-голяма оперативност и приемственост в работата на организацията. Идентичният състав гарантира информираност, системност и съгласуваност при осъществяване различните функции на СТО, като същевременно пести ресурси и време.

Обикновено изпълнителните органи на международните междуправителствени организации са с ограничен състав, като при конституирането им се възприема или принципът на географското разпределение или принципът на специфичните интереси². Прави впечатление, че при СТО тези органи се състоят от представители на всички страни членки. За да не затруднява това функционирането им обаче не е необходим кворум или е предвидена процедура за вземане на решения, чрез които се цели да не се засегнат ничии интереси, без участието му – отхвърлянето чрез консенсус при ОУС.

---

²Борисов, Орлин, Илиева, Ирена, Драгиев, Александър, Универсални международни органи, УИ „Св. Климент Охридски”, София, 2009, с.95

Извън институционалната рамка на организацията остават *неформалните срещи* на членовете, които обикновено са на ниво председатели на делегациите. На формалните срещи на изброените органи рядко се постига напредък, особено на тези на по-високо ниво. Тъй като решенията се взимат с консенсус, без гласуване, неформалните консултации в рамките на СТО имат съществена роля в сближаването на мненията на многобройните и различни членове. Честа практика е председателят на групата за преговори да се опитва да постигне компромис като провежда индивидуални консултации с отделните делегати, по двама или трима или в групи по 20-30 от най-заинтересуваните делегати. Тези малки срещи нар. “зелената стая” трябва да се провеждат внимателно, като от особена важност е всеки да бъде информиран за това, което става. Процесът трябва да е прозрачен, дори и те да не са участвали на конкретна консултация или среща трябва да имат възможност да участват. От една страна, при постоянно нарастващия брой на страните членки постигането на консенсус, без който не може да функционира организацията, става все по-трудно. От друга страна, правилата за провеждането на заседанията на органите на организацията целят да гарантират ефективност и бързина. Именно затова предварителната подготовка и неформалните консултации между страните членки са от особено значение за ефективната работа на СТО. За провеждането им обаче трябва да се внимава да не се стигне до изолиране на част от страните членки (обикновено най-слаборазвитите и бедни държави) и до непрозрачност при воденето на преговорите и процеса на взимане на решения, които подкопават доверието в организацията и легитимността ѝ.

Както се вижда от разкритата структура, за разлика от Световната банка и МВФ, СТО няма изпълнителен орган или борд, състоящ се от част от членовете, които представляват останалите. Такива изпълнителни органи улесняват вземането на решения, като съсредоточават дискусиите в една по-малка, но представителна част от членовете. По времето на ГАТТ се използва такава формула в Консултативната група на 18-те, основана през 1975г., която престава да се събира през 1985г. Постигането на консенсус между 159 страни не е лесно. Затова през годините са се изработили механизми за намаляване на броя на активните участници в преговорите. Единият от тях е да се включват само тези, които са заинтересовани. Така например страна, която в икономика си няма голям дял на селскостопанския сектор е малко вероятно да се интересува от преговори за намаляване на търговските пречки пред селското-стопанство. Като цяло силните икономики - Канада,

САЩ, ЕС, Япония - участват във всички преговори по всички теми. Освен тях участие взимат страните, които имат интерес от износа и вноса на определени продукти, предмет на преговорите. Освен това и определени страни, които притежават репутация на говорители на определени интереси са склонни да взимат участие в най-важните срещи.

Разгледани и анализирани са различни предложения за структурна реформа на СТО. Едно от тях е предложението на Котие от Световния търговски институт, който в статията си „Подготовка на СТО за структурна реформа”³, публикувана в Журнала по международно икономическо право, том 10 за 2007г., предлага създаването на Консултативен комитет, който да се занимава с развитието на идеи и предложения по въпроси с организацията по хоризонтала, като връзката между търговските преговори и текущата работа на организацията; баланса между преговори и разрешаване на спорове; ролята на Секретариата в преговорите и разрешаването на спорове; структурата и вземането на решения в СТО; правната връзка между правото на СТО и другите международни договори; връзките на СТО с други международни организации, с гражданското общество и бизнеса, с националните парламенти и др. Второто му предложение е създаването на постоянна юридическа комисия, която заедно с ОУС да поема отговорност за всички структурни и процедурни въпроси и да отговаря за осигуряването на съгласуването на всички предложения за текстове на споразумения, да разполага и с правомощия да обсъжда предложенията на членовете и Консултативния комитет, да отговаря за подготовката на текстовете на споразуменията.

В доклада си за 2006г., Асоциацията за международно право, предлага създаването на правна или институционална комисия в СТО, която да се занимава със структурни и „хоризонтални” въпроси, като тези, с които се занимава Консултативния комитет от модела на Котие.⁴ Предложението е продиктувано от необходимостта да се създаде структура, която да позволи да се провежда разбираемо обсъждане на предложенията, свързани с подобреното на функционирането на организацията. Предлага се и модел на двустепенна структура, която да позволи приток на идеи отвън. На първата степен оперира експертна група, в която се провеждат дебати и се обменя информация между

---

³ Cottier, Thomas, “Preparing for Structural Reform the WTO”, Journal of International Economic Law, vol.10, No 3, 497 -508, Oxford University Press, 2007

⁴ Публикуван на www.ila-hq.org

правителствата и академичната общност. На второто ниво се договарят и подготвят политически решения в тази област.

Докладът на Съдърланд, „Бъдещето на СТО“⁵, прави редица предложения за структурни промени. Предлага се и създаването на консултативен орган от висши чиновници от страните членки, който да се среща два – четири пъти годишно с генералния директор, както и изчистването на ролята на Генералния директор в процеса на водене на преговорите.

Създаването на нови помощни органи на оперативно ниво в структурата на организацията, вероятно би помогнало за по-ефективната работа на Секретариата. Това обаче едва ли ще направи функционирането на организацията по-ефективно, тъй като основните пречки не са на нивото на помощните органи, а се дължат на липсата на политическа воля на страните членки или по-точно на противоположните им политически и икономически интереси. Това се доказва и от МК в Бали, където пред заплахата от провала на кръга и вероятността от връщане към протекционализма страните успяха да постигнат исторически напредък без особена предварителна подготовка.

Създаването на консултативен орган, съставен от председатели на държавите членки би бил от полза за функционирането на СТО. По този начин могат да се формализират неформалните срещи между преговарящите страни, като се създадат нормативни гаранции за представителство на всички интереси. Необходимо е да се прецени броят на участниците в него, така че едновременно да осигурява представителност и да дава възможност за договаряне и постигане на конкретни резултати. Това освен, че значително би подпомогнало работата на органите на СТО, би допринесло и за изчистване на ролята на Генералния директор в процеса на воденето на преговори.

При определяне на структурата на организацията обаче трябва да се държи сметка за връзката ѝ с функциите. Прибавянето на нови органи би следвало да е само и единствено с цел подпомагане на СТО при изпълнение на функциите ѝ и в никакъв случай не следва да се допуска структурната реформа да доведе до блокиране на работата. Трябва да се държи сметка и за това, че държавите са много чувствителни, когато става въпрос за търговската им политика. Това е причината и трите органа, които осъществяват основните функции на

---

⁵ Доклад на Консултативния съвет към генералния директор Супачай Паничпакди, *The Future of the WTO: Addressing Institutional Challenges in the New Millennium*, Geneva: World Trade Organization, 2004

СТО да са с еднакъв състав - всички държави членки. Поради същата причина и решенията се взимат с консенсус.

2. В тази глава е разгледана СТО като международна организация. Анализирани е нейната международна правосубектност. СТО отговаря на всички характеристики в общоприетата доктринална дефиниция за международна организация като постоянно действащ международен орган, учреден съгласно международен договор, сключен между държави, обединяващи се на основата на общи цели и принципи, за осъществяване на международна дейност, за решаването на определени задачи и проблеми посредством решения, приети от собствените им органи⁶. СТО е определена като *универсална международна икономическа организация*. Освен това СТО е и *пакет от споразумения*, които създават задължения за всеки наин член, а също и СТО е и *търговски форум*, на който се срещат делегации, за да обсъждат и преговарят редица въпроси, свързани с търговията.

Анализирани са въпросите свързани с членството в организацията. Проследен е процесът на присъединяване, като са изведени и анализирани най-проблематичните елементи в него и тенденциите за промяната му. Като основен проблем е очертано времето, което отнема присъединяването. Анализирайки процеса на приемане на различни държави, с различна степен на икономическо развитие и в различно политическо положение се стига до извод, че забавянето на процеса се дължи на няколко основни фактора⁷. Основният е нуждата от промени в законодателството и регулацията, която трябва да бъде извършена преди приемането и отнема време. За членството в СТО се изискват по-големи промени и процесът отнема повече време отколкото за тези за членство в институциите от Бретон Уудс. Много време отнема договарянето на отделните митнически тарифи и ангажименти в областта на услугите. Важен фактор за забавянето е и фактът, че международната търговска политика се доминира от определени търговски интереси във всяка от държавите. На общо ниво страните членки на СТО трябва да се съгласят, че приемането на една страна в организацията е от съществено значение за националния им интерес, а за някои големи държави като Китай, и за оперирането на международната търговска система. Присъединяването не може да се осъществи, докато

---

⁶ Борисов, Орлин, Международно публично право, Нова звезда, София, 2007, с. 176

⁷ Michalopoulos, Constantine. Developing countries in the WTO, Palgrave Macmillan, New York, USA, 2001

определени търговски интереси на всички държави не бъдат задоволени, а това изисква време. По рядко забавянето се държи на политически причини, различни от икономическите.

Фигура 2. Процедура за приемане на нови членове

Разграничени и анализирани са различни стратегии при воденето на преговори за присъединяване. Някои държави, като Китай и Русия например се опитват да либерализират възможно най-малко, само доколкото е необходимо, за да си осигурят присъединяване. Тъй като тези кандидати не могат да си осигурят значително подобрене на достъпа до другите пазари, се опитват да запазят значителен протекционализъм, който да използват като разменна монета в по-нататъшните преговори, за да си осигурят по-широк достъп⁸. Обикновено първоначалното предложение на тези страни е за стойности на митата, по-високи от досега налаганите. Тази стратегия на минимална либерализация не е особено безопасна за малките и развиващите се страни, които имат слабо влияние в преговорите за достъп до пазарите и потенциалните ползи, които могат да получат чрез тази стратегия, са много ограничени. Същевременно, поддържането на високи мита и субсидирането на селското стопанство ощетява собствената икономика, тъй като тези страни се отказват от предимствата на по-свободната търговия.

Друга възможност е възприемането на либерална търговска стратегия като част от процеса на присъединяване. Това налага определянето на сравнително ниски мита и либерален търговски режим за селското стопанство и услугите. Основните ползи от тази стратегия са икономически - от свободната търговия и инвестициите, но освен тях тази

⁸ Ostry, Sylvia, The Post - Cold War Trading System: Who's on First?, University of Chicago Press, Chicago, USA, 1997, p.212

стратегия улеснява преговорите за присъединяване и осигурява политически гръб на правителството срещу вътрешните протекционалистически интереси, а международноправното обвързване със СТО възпрепятства обръщането на политиката на либерализиране и оттам и на вътрешните реформи направени във връзка с членството⁹. Такава политика предприемат при присъединяването си предимно страните в преход като Албания, Естония, Грузия, Киргизката република, Латвия и Монголия.

Като основен проблем в процеса на присъединяване на нови членове се очертава липсата на ясни правила и конкретни критерии, на които трябва да отговаря кандидата, което води и до липса на прозрачност. По-малките и по-слабо развитите страни се чувстват притиснати от икономически по-силните и влиятелни държави и това води до подкопаване на доверието в организацията като цяло. Този проблем е признат от СТО и затова реформата в процеса на присъединяване е заложена и в Дневния ред от Доха, а по-лесното и бързо членство на развиващите се страни е предмет на всяка МК. За да се постигне това обаче е необходимо да се изготвят обективни, конкретни, ясни и прозрачни правила за присъединяване

Разгледани са различните групи от държави формирани се с оглед по-ефективното им участие в дейността на СТО, като е наблегнато на мястото на развиващите се и най-слабо развитите страни, като са анализирани и проблемите, пред които са изправени и ползите им от членството в организацията и от съвместното им участие в преговорите.

Участието на държавите членки в преговорите и в останалата дейност на Организацията чрез коалиции води до редица преимущества и улеснения както за самите тях, така и за организацията на работата. Политически това засилва позицията на страните, което е от съществено значение за по-слабите от тях, води до представителство на други, които иначе не биха си позволили участие в дейността, технически това спестява средства и време. Въпреки колективното участие в преговорите обаче, вземането на решенията остава в изключителната компетентност на отделните държави членки, което остава и гаранция за техния суверенитет и независимост.

Участието на тези групи, обединени от общи интереси в работата на организацията и по-специално при воденето на преговори би могло да допринесе значително и за

---

⁹ Stiglitz, Joseph E.; Charlton, Andrew, Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development, Oxford University Press, New York, USA, 2005, p.158

подобряване на ефективността. Тези в голяма степен неформални обединения на принципа на общия икономически интерес биха могли да бъдат използвани при една бъдеща реформа на процеса на вземане на решения и съответна структурна реформа в СТО. Представителството на отделните държави чрез тези групи би гарантирало участието им и би осигурило прозрачност и сравнително равенство при водене на преговорите.

Анализирана е и ролята на наблюдателите в дейността на СТО и участието на глобалното гражданско общество чрез НПО. Интересът на неправителствения сектор от работата на организацията симулира все по-голямата прозрачност. Нуждата от информация и интересът към нея води до увеличаване броя на МНПО. Тяхната роля в работата на междуправителствените международни организации и СТО в частност не винаги се оценява едностранно. Често те представляват определен интерес, които се разминава с интереса на други НПО.

Изследователите, разглеждащи този проблем¹⁰ дават различни предложения за разрешаването му, като например създаване на орган като съвещателна икономическа и социална комисия, която да има подходяща връзка със СТО. Това би било разумна схема, която едновременно да взема предвид прерогативите на правителствата и да позволи на гражданското общество да подпомогне световната търговия и връзката му с други области, представляващи интерес за него. Предимството на такъв орган би било в това да държи разногласията между неправителствените организации далеч от СТО. Те би трябвало да ги изглаждат помежду си и предложенията и препоръките, които правят, и да представят само крайния резултат от дискусиите помежду им. Неправителствените организации би трябвало да изработят свой собствен механизъм да се съобразяват една с друга, защото няма как да се даде думата на всички над сто неправителствени организации, които искат да присъстват на срещата на МК, а и това неизбежно ще въвлече правителствата в безсмислени спорове. Този механизъм най-логично и справедливо би било да се изготви от самите неправителствени организации.

Анализиран е начинът на вземане на решения в организацията като основно средство за изпълнение на функциите ѝ, като са разкрити основните предимства и недостатъци на консенсуса. Като основно предимство е изтъкнато, че чрез него не може да бъде наложено задължение на една страна против волята ѝ. Използването на консенсус е полезно, за да е

---

¹⁰ Lacarte, Julio A., Transparency, Public Debate and Participation by NGOs in the WTO: A WTO Perspective, *Journal of International Economic Law* Vol.7, No 3, Oxford University Press, 2004

сигурно, че се взимат само решения за които няма голяма опозиция и които съответно има голяма вероятност да бъдат изпълнени. Това е начинът, по който СТО гарантира, че най-бедните и най-слабите държави няма да бъдат пренебрегнати от богатите и могъщите. Това на практика се определя като „процесуалния еквивалент на принципа на най-облагодетелстваната нация”¹¹, който гарантира на най-слабите търговски нации, безусловно да получат най-добрите условия за достъп до пазарите, предлагани от най-силните в СТО. Консенсусът подсилва консервативните тенденции в системата, предложенията за промяна се приемат само, ако няма противници, което създава предпоставки за парализиране на такива решения. Той води и до по-силно усещане за легитимност на взетите решения, тъй като изисква да няма страна членка, която да е против. Той обаче действа в полза на страните, които могат да си позволят да имат представител на всяка среща, защото отсъствието или въздържанието не проваля консенсуса. Недостатък на правилото за консенсус е посочено, че с нарастващия брой на членовете става все по-трудно да се взимат решения.

Поради трудностите при постигане на консенсус между все по-големия брой държави членки, практиката е изработила механизми за намаляване броя на участниците в преговорите. Един от тях е участието само на „основните играчи”, поне първоначално. До известна степен това е естествено, защото държава, която не развива селско стопанския сектор, едва ли ще се интересува от намаляването на търговските пречки в селското стопанство например. На практика големите търговски нации участват по всички теми.

6. В тази връзка изследвани и направени бяха предложения за промяна с оглед подобряване дейността на СТО и ефективно изпълнение на функциите ѝ. При вземането на важни решения, консенсусът е може би единственият възможен начин, тъй като държавите членки избягват квалифицираните мнозинства и претеглянето на гласовете. Що се отнася до административните и процедурни решения трябва да бъде възприет по-практичен начин. Например по-голяма диференциация на решенията и съответно, различен механизъм за вземането им, като за изцяло процедурните въпроси се предвиди облекчен ред; както и да се задължат държавите, възнамеряващи да блокират решение, по което е постигнат значителен консенсус, писмено и мотивирано да декларират, че въпросът засяга важен национален интерес.

---

¹¹ Sutherland, Peter, The Future of the World Trade Organization – addressing Institutional Challenges in the New Millennium, Geneva, WTO, 2004, p.62

За преодоляване негативите и трудностите за формиране на консенсус при над 150 държави членки, и за преодоляване липсата на демократичност в организацията, често се *предлагат промени* при вземането на решения. Разгледани са и анализирани различни предложения за реформи, някои от които свързани със създаване на нови органи във или извън СТО, други свързани с реформиране на съществуващите.

Обобщавайки предложенията за промяна в механизма на вземане на решения в СТО ясно се очертава идеята да бъде създаден формален изпълнителен орган със справедливо представителство на всички страни членки по определени признаци, който да изпълнява досегашните функции по предварително съгласуване на позициите и оформяна на решенията, осъществявани на срещите в „зелената стая”. Това институционализиране и формализиране на тези срещи цели да гарантира по демократично и открито вземане на решения и защитаване интересите на по-слабите икономически държави. Тези предложения по същността си не представляват радикална промяна при вземане на решенията и това е свързано с реалистичните очаквания, че въвеждане на по-радикална промяна като гласуване с мнозинство би уплашило голяма част от държавите членки, които биха се почувствали заплашени от възможността да им бъде наложено решение, което е против техните интереси, поради което и вероятността да се предприеме такава реформа в процеса на вземане на решения е малка. Нуждата от промяна в този процес обаче е очевидна, защото вземането на решения е свързано с ефективното функциониране на международната организация, а очевидно СТО изпитва трудности, тъй като настоящият кръг от преговори Доха вече няколко пъти пропуска крайния срок за приключването си. Тази ситуация води до подкопаване на доверието в организацията и засилва позициите на противниците ѝ, които и без това я обвиняват в защита на интересите на транснационалните корпорации и големите икономически силни държави.

Един консултативен орган, който да действа по одобрени от всички правила би могъл да гарантира не само представителството, но и участието на всички интереси при вземане на решенията и съответно при определяне на правилата на световната търговия. Участието на най-слабо развитите държави би могло да се осигури чрез съществуващата техническа помощ. За да се гарантира гъвкавостта в действията на този орган и да се осигури едновременно справедливо географско разпределение и справедливо участие на всички интереси по-добре е да се възприеме идеята на Джоунс за променящ се състав според разглеждания въпрос. За да бъде ефективен такъв орган задължително е участието в него на

водещите търговски нации и на тези, които имат интереси, свързани със съответния предмет. За тази цел според разглеждания въпрос могат да участват вече формираните групи от държави, тъй като те разполагат с известна степен на организация и доверие. Страните обаче не трябва да се задължават или ограничават в предварително определени рамки, а трябва да разполагат със свобода да променят позицията и групата, в която членуват. Основен принцип в дейността на такъв орган би следвало да бъде прозрачността и свободният достъп до информация на всички членове на организацията. Въпреки това обаче основната му цел е улеснение при постигане на консенсус, поради което не трябва да се забравя, че редуцирането броя на участниците е ключово за ефективността му.

Дори при създаването на по-прозрачен и по-справедлив процес на вземане на решения може да се очаква, че развиващите се страни ще трябва да се изправят пред още по-голямо предизвикателство. Едва ли може да се предположи, че икономически силите държави няма да се опитат да намерят нови начини и средства да влияят при вземането на решения и да подчинят световната търговска система на интересите си.

Въпросът за вземането на решения в СТО е от съществено значение и заема важно място при изследването на всеки въпрос, свързан с организацията, тъй като е пряко свързан с осъществяването на функциите ѝ и съответно с постигането на целите, за които е създадена. Един неефективен процес на вземане на решения води до блокиране работата и дискредитиране на организацията. За да бъде ефективен и полезен, той трябва да отговаря на реалната политическа и фактическа обстановка, да бъде адекватен на нуждите на държавите членки, като държи сметка за основни принципи като справедливост, достъпност, прозрачност и демократичност.

Като цяло не само механизмът на вземане на решения, но и структурата на организацията и правилата, по които действат органите ѝ, са подчинени на идеята СТО успешно и резултатно да изпълнява своите функции. Именно за това пропуските и дефицитите в тези сфери оказват пряко влияние при изпълнението им.

ГЛАВА ТРЕТА. МЕЖДУНАРОДНОПРАВЕН АНАЛИЗ НА ФУНКЦИИТЕ НА СТО

1. В тази част от изследването са изведени функциите на СТО. Проследена и анализирана е дейността на организацията за осъществяването им. Функциите са разгледани в поредността, в която са закрепени в учредителния акт на СТО - Маракешкото споразумение за създаване на Световната търговска организация.

Функциите на международните организации са съвкупността от действията, насочени към изпълнение на задачите, стоящи пред тях¹². Функциите на СТО са нормативно закрепени в чл. III на СССТО и са формулирани в пет алинеи.

Във връзка с дефинирането на функцията на СТО за реализиране на целите на международната търговска система от преамбюла на споразумението за създаване на организацията са изведени основните ѝ цели, свързани с повишаването на жизнения стандарт, развитието на многостранната система на международна търговия и опазването на околната среда.

2. На първо място сред целите на СТО е поставено *„повишаването на жизнения стандарт, осигуряване на пълна заетост, голям и стабилно растящ обем на реалните доходи и е търсене и разширяване на производството на стоки и услуги и търговията с тях”*. Редица изследвания се опитват да покажат, че между растежа и търговията и либерализацията, съществува систематична връзка. Идеята е, че като се задържат останалите фактори непроменени, страните, които повече либерализират или които повече търгуват, имат по-голям растеж¹³. Това обаче се случва само при определени условия. Либерализирането на търговията може да бъде положителна сила за развитие в бедните страни, но не е достатъчно *ефективно*.

Развитите страни са съгласни да предприемат действия в три насоки, за да подпомогнат участието на развиващите се страни в световната търговия: да им осигурят преференциален достъп до пазарите си; да им предоставят техническа и друга помощ, за да им помогнат да изпълнят задълженията си по споразуменията на СТО и да увеличат ползите,

---

¹²Борисов, Орлин, Илиева, Ирена, Драгиев, Александър, Регионални международни органи, УИ „Св. Климент Охридски”, София, 2012, с.88

¹³ Stiglitz, Joseph E.; Charlton, Andrew, Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development, Oxford University Press, New York, USA, 2005, p.124

които могат да извлекат от международната търговия; да прилагат цялостно споразуменията по начин, който да не вреди или да е от полза на най-слабо развитите страни¹⁴.

Дейността на СТО за подпомагането на развиващите се страни, повишаването на жизнения стандарт, усилията за увеличаване на търговския им капацитет не са изолирани от останалите международни процеси. Напротив дори не само тази част от дейността на СТО, а цялостна ѝ дейност е част от единна глобална система от международни отношения.

Според някои изследователи мерките, които се взимат от СТО за развитието на развиващите се държави и повишаването на жизнения стандарт в тях са неефективни. Инге Кол, директор на кабинета за изследвания в областта на развитието към Програмата на ООН за развитие, предлага създаването на Съвет за проверка на търговията и развитието¹⁵ в СТО, който да позволи на развиващите се страни, колективно или индивидуално да правят предложения за възможни реформи в търговския режим. Такъв механизъм за проверка би могъл да помогне за оценката на действието на проблемите, свързани с търговията, които сега измъчват развиващите се страни и да улесни политическия отговор спрямо тях.

Друго предложение, което същият автор прави, е да се задължат правителствата на развиващите се държави да представят стабилни и постоянни стратегии за развитие. Това би направило правилата на СТО по-полезни от икономическа и политическа гледна точка. Вкарването на тези държави в разрастващата се система от правила на СТО, би показало намерението им за развитие.

Съществуват и предложения, вдъхновени от липсата на симетрия в настоящия кръг от преговори. Джоузеф Стиглиц¹⁶ предлага всички страни членки на СТО да се задължат да осигурят свободен достъп до пазарите си за всички стоки от всички развиващи се страни, които са по-бедни и по-малки от тях. По този начин всички развиващи се страни могат да очакват свободен достъп до всички пазари с по-голям БВП и с по-голям БВП на глава от населението. Второто предложение е развитите страни да се задължат да премахнат субсидиите в земеделието. Трето – обещанията за отваряне на пазарите да не бъде минирани от технически разпоредби, като правилата за произход.

---

¹⁴ Michalopoulos, Constantine. *Developing countries in the WTO*. Palgrave Macmillan, New York, USA, 2001, p.13

¹⁵ Kaul, Inge, *Managing Globalization - Providing Global Public Goods*, Oxford University Press, 2003, p.468

¹⁶ Stiglitz, Joseph E.; Charlton, Andrew, *Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development*, Oxford University Press, New York, USA, 2005, p.207

Без съмнение при сегашната ситуация, без специално отношение към бедните държави не може да се постигне повишаване на жизнения им стандарт. Затова са необходими специални мерки, гарантиращи, от една страна, че развитите държави няма да предприемат действия срещу тях с цел да защитят собствените си интереси, а от друга, че ще им бъде оказана помощ, за да могат те да се възползват пълноценно от предимствата на свободната търговия. Поради това, направените предложения следва да бъдат подкрепени, доколкото биха помогнали на СТО да реализира целта си за увеличаване на жизнения стандарт.

Въпреки противоречията в теорията, а понякога и в практиката, се откроява като ясна цел на организацията повишаването на жизнения стандарт, което означава подпомагане икономическия растеж чрез по-ефективно участие в международната търговска система. Волята в това отношение изглежда твърда, а конкретните средства за постигане на тази цел оформят и дейността на СТО по изграждане на търговски капацитет на тези държави. Конкретните форми на подкрепа търпят развитие с оглед подобряване ефективността им и осъвременяване им според променящата се световна икономическа ситуация и непрекъснатото техническо развитие. Важното е, че тази дейност представлява основна част от бъдещите планове за действие на организацията.

3. Развитието на многостранна система на международна търговия е основна цел на СТО. Основно тази функция е свързана с дейността на организацията по прилагане на многостранните търговски споразумения. Във връзка с изследване на тази функция на СТО са разгледани различни теории за глобализацията и мястото на СТО. В момента няма една търговска сила или търговски блок, който да е явен лидер, регулиращ световната търговска система. Според Фишер от New England School of Law, Бостън, най-добрият кандидат за тази позиция е СТО¹⁷. Но тя е твърде голяма и членовете ѝ са много различни, за да може да се достигне до единна система, по която да координира световната търговия. От друга страна, именно тези качества легитимират усилията ѝ в тази област. Споразуменията и правилата на СТО несъмнено изграждат и регулират една глобална търговска система, която бавно върви към един общ глобален пазар на стоки, услуги, финанси и инвестиции. Въпреки работата на СТО много сектори и спорове не са обхванати от международни споразумения и системата на СТО и тя е критикувана, че е твърде политическа и бавна. Въпреки това обаче, днес националните граници пропускат хора и стоки повече от когато и да било.

---

¹⁷ Fischer, Thomas, *The United States, the European Union and Globalization of World Trade*, Quorum Books, Westport, USA, 2000, p.223

Често в анализите за процеса на глобализацията, СТО се споменава, редом с ООН, като част от органите за управление на света, чрез които суверените държави постепенно отстъпват националните прерогативи на мултинационални органи, като следствие от международни споразумения. Затова икономическата глобализация намалява способността за действие на националните държави, а международната търговия става твърде сложна и зависима. Дори доскоро най-големият търговец в света, САЩ, вече е твърде малък, за да играе самостоятелно. Същевременно се появяват различни международни организации с различни страни членки и цели. Заедно, те образуват система на световно управление. Обхватът им е голям – от ООН до СТО. Между тях се намират организации с различен членски състав и влияние, като МВФ, Световната банка, ОИСР, НАТО, Г-7¹⁸. Те не са правителство в традиционния смисъл, но всяка от тях има определено влияние върху световната политика. В зависимост от споразуменията, тези организации могат да имат по-голямо или по-малко влияние върху световната търговия и сигурност. Фактически всяко споразумение дава предимство на международните норми над националните, като в резултат на това суверенитетът на националната държава се свива. Естествено това влияе на всички държави, но не всички се възползват еднакво и едновременно от всяко споразумение. Затова съществува основателно притеснение, че дневният ред на индустриалните държави ще доминира световната търговия за сметка на слабите икономики.

Глобализацията предполага необходимостта от глобално икономическо управление, но съществуващите международни институции са създадени да координират система от национални държави, в която всяка държава притежава суверенитет над собствената си вътрешна икономика. Затова съществува несъответствие между процеса на глобализация и международните институции, образувачи потенциала за преобразуване на глобалното управление. Но може да се очаква, че в самия процес ролята на тези организации ще бъде изчистена, тъй като глобализацията оказва сериозно въздействие и на тях. Тя би могла да засили ролята на международните организации. С по-голямото взаимодействие от световен мащаб, става все по-ясно, че международните институции са необходими, за да създадат една рамка, в която всички тези взаимодействия да се разгърнат.

4. Устойчивото развитие и опазването на околната среда са основни цели на СТО. В практиката на ОУС има редица случаи на свързани с околната среда търговски мерки.

---

¹⁸ Fischer, Thomas, *The United States, the European Union and Globalization of World Trade*, Quorum Books, Westport, USA, 2000, p.232

Юриспруденцията на СТО потвърждава, че правилата на СТО нямат предимство пред грижата за околната среда и че тези въпроси са неразделна част от системата на правилата за търговия. Тя в основата си остава споразумение, чиято цел е да осигури спазването на принципите на недискриминация и национално третиране между търгуващите държави, а не е екологична организация. Според някои опитите да изпълнява осезателно функции по опазване на околната среда само ще отслабят важната роля, която играе в осигуряването на отворена търговска система, а получилият се дисонанс няма да е от полза за околната среда¹⁹. Това, което става ясно и в дискусиите в Комитета по търговия и околна среда относно връзката на СТО с международните екологични споразумения, е че СТО не притежава специализирана експертиза, за да се справи с екологичните проблеми. Такова е и мнението на Чембърс от Университета на ООН, според който, с оглед предвидените в екологичните споразумения ограничения за търговията, обаче координацията със СТО е задължителна²⁰.

Други, като Рао от Center for Development Research в Принстън, са на мнение, че заявените в преамбюла на СССТО намерения за защита на природата и ресурсите ѝ, във връзка с устойчивото развитие не намират съответно отражение в разпоредбите на ГАТТ 1994 и подобните текстове на ГАТС²¹.

Развитите страни се стремят да включат грижата за околната среда и устойчивото развитие във всички многостранни търговски споразумения. Те искат да свържат търговските мерки с въпроса за опазване на околната среда като наблягат на три взаимосвързани концепции: методи за производство и обработка, интернационализиране на екологичните разходи и еко-дъмпинг²². Логиката е, че търговията, увреждаща околната среда, действа отрицателно на устойчивото развитие и икономиката. Развитите страни твърдят, че държавите с по-ниски екологични стандарти, като не поемат разходи за опазване на околната среда, несправедливо субсидират своите продукти, на което може да се гледа като на „еко-дъмпинг“. За да отговорят на този еко-дъмпинг, поддръжниците на търговията

---

¹⁹ Ostry, Sylvia, *The Post - Cold War trading System: Who's on First?*, University of Chicago Press, Chicago, USA, 1997, p.109

²⁰ Chambers, W. Brandee, *Inter-linkages: The Kyoto Protocol and the International Trade and Investment Regimes*, United Nations University Press, New York, 2001, p.29

²¹ Rao, P. K., *The World Trade Organization and the environment*, Pelgrave Publishers, New York, USA, 2000, p.217

²² Dowlah, Caf, *Backwaters of Global Prosperity – How Forces of Globalization and GATT/WTO Trade Regimes Contribute to the Marginalization of the World's Poorest Nations*, Praeger, Westport, Connecticut, 2004, p.160

и устойчивото развитие, като Дола, предлагат, внасящите държави да могат да налагат едностранно ограничителни мерки, като търговски санкции, забрани за внос и изравнителни мита.

Развиващите се страни, от друга страна, твърдят, че под прикритието на загрижеността за околната среда, индустриалните държави могат да се опитат да налагат мерки, ограничаващи търговията срещу износа на развиващите се държави. Затова те се обявяват против промени в чл. XX на ГАТТ, които биха въвели бланкетна система за одобрение на търговски мерки, като твърдят, че такива екологични мерки *ex ante* биха довели до нарушения и протекционализъм.

СТО може значително да допринесе за оптимизиране на търговската система и осигури устойчива търговия, а не само по-свободна търговия, основана на краткосрочни цели и разчитаща на меркантилизма. Специфичният принос на организацията към устойчивото развитие би могъл да бъде бъдещите преговори да дадат предимство на тези търговски реформи, които пряко или косвено улесняват постигането на екологично подобри резултати. Тези реформи трябва да включват действия, насочени към премахването или намаляването на изкривяващите търговията субсидии. Ако принципите за устойчиво развитие са включени във водещата философия на търговията, принципите на работа, които водят към исканата конфигурация на пазара, трябва да бъдат съобразени с правилата на СТО и целите на многостранната търговска система.

5. Втората основна функция на СТО, регламентирана в чл. III, ал. 2 на СССТО е осигуряването на възможност за преговори между страните членки. Още от създаването на ГАТТ преговорите са основно средство за постигане на целите на споразумението за либерализиране на търговията и създаване на многостранна търговска система без дискриминация и пречки. С тази функция е свързано и използването на организацията за форум, на който страните разменят мнения, спорят, провеждат външнотърговската си политика. Преговорите са и процесът, който предшества вземането на решения в организацията, в който се изясняват позициите на участниците и се стига до един краен резултат. Това и тяхната цел. Осигуряването на възможност за преговори, всъщност представлява участие на организацията във формирането на правилата за световна търговия.

Когато започва кръгът от преговори от Доха, страните членки поставят въпроса за развитието в центъра. Заявяват, че искат да поставя нуждите и интересите на развиващите се страни във фокуса на работната програма, приета с декларацията.

Преговорите от кръга Доха се водят вече повече от десет години и като че ли преобладава мнението, че са попаднали в задънена улица и скоро няма да приключат със споразумение, което да постигне основните му цели. Различните анализатори извеждат различни причини за забавянето : Багуейл и Стайгър,²³ от Станфорд изтъкват, че целите му, не могат да бъдат постигнати чрез предвидените за това средствата, така както са формулирани в декларацията – премахване на субсидиите, и националната подкрепа, специалното и диференцирано третиране. Не е вероятно тези средства да донесат значителни търговски ползи за развиващите се страни, каквито страните членки на СТО очакват. На следващо място, след 50-годишна успешна либерализация в рамките на ГАТТ, СТО може да се изправи пред проблема с по-късно присъединилите се, тъй като опитите ѝ да интегрира развиващите се страни членки в световната търговски система, докато развитите страни вече са „уморени”от преговори и не разполагат с достатъчно сили за договаряне в преговорите в сравнение с развиващите се. Освен това, ако настоящият кръг от преговори запази заявените си цели, но се разграничи от принципа на реципрочно специално и диференцирано третиране, като ключов елемент в подхода за задоволяване нуждите на развиващите се страни в СТО, и ако развиващите се страни се подготвят и седнат на масата за преговори да преговорят реципрочно една с друга и с развитите страни, тогава може да е възможно да се излезе от задънената улица, да се реши проблемът с по-късно присъединилите се и развиващите се страни да имат търговски ползи от това²⁴. По този начин кръгът от преговори Доха наистина би могъл да стане кръг на развитието. Това до голяма степен е икономически въпрос, но често в контекста на преговорите тези въпроси е трудно да се разграничат от юридическите и най-вече политическите въпроси.

Като цяло мнението е, че преговорите са зле организирани и водени и доказателство за това са скромните им резултати. Според Шот от The Peterson Institute for International Economics бавната скорост, с която се водят разговорите се дължи на предложенията и тактиките на отделните държави или регионални коалиции, както и на зле формулираните разпоредби за предоставянето на мандата в декларациите от МК и в меркантилното

---

²³ Bagwell Kyle; Staiger, Robert W., Can the Doha Round be a Development Round? Setting a Place at the Table, NBER Working Paper Series, Working Paper 17650, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts, December 2011

²⁴ Narlikar, Amrita, International Trade and Developing Countries; Bargaining Coalitions in the GATT and WTO, Routledge, London, 2003, p.156

отношение на СТО²⁵. Съдърланд²⁶ определя като най-голямата заплаха за кръга Доха, СТО и многостранната търговска система вероятността световните лидери да не разберат какво е значението на тази система за растежа, и управлението в икономиката на XXI век и защо трябва да я защитават и да се борят за нея. Част от слабостта на преговорите е прекомерното фокусиране върху отстъпките, което кара всички страни да предприемат отбранителна вместо конструктивна позиция. Според някои, като Джоунс²⁷, преговорите, които се водят в рамките на СТО не са успешни, заради разликата в позициите на развиващите се и развитите държави. Според Месерлин от European Centre for International Political Economy, конкретен международен проблем при преговорите е, че американското и китайското виждане, за това каква трябва да е СТО и как трябва да се държат големите ѝ членове са несъвместими²⁸.

Съществува и вътрешна причина за състоянието на преговорите. Старите лидери на СТО, САЩ и ЕС, съставят правителствата си с крехко мнозинство, което означава, че дори безобидни въпроси могат да бъдат достатъчно силни, за да провалят или значително да забавят сключването на търговско споразумение, поради интереса от защита²⁹.

Като основни проблеми в преговорите Брегстен от Peterson Institute for International Economics изтъква и голямата липса на баланс по текущата сметка и валутното неравенство, които водят търговската политика към протекционализъм, както в САЩ, така и в Европа; силните и нарастващи антиглобалистски настроения, които затрудняват почти всеки търговски дебат и липсата на сериозна причина за политическите лидери на основните държави да направят необходимите отстъпки за постигане на съгласие³⁰.

Увеличаването на броя на регионалните търговски споразумения и сключването на тези по-малки преференциални сделки засягат икономическата политика на СТО отнемат енергията на по-широките търговски споразумения от кръга Доха. Саймън Евенет от университета Сейнт Галън и CERP³¹, като използва теорията на нобеловия лауреат Томас Шеринг за конфликта, обяснява причината за безизходицата, в която са изпаднали преговорите с начина, по който страните водят преговорите. Ако една от главните

---

²⁵ Schott, Jeffrey J., Completing the Doha Round, Policy Briefs in International Economics, Institute for International Economics, October 2006

²⁶ Sutherland, Peter, The Future of the World Trade Organization – addressing Institutional Challenges in the New Millennium, Geneva, WTO, 2004, p.61

²⁷ Jones, Kent, Who's Afraid of the WTO?, Oxford University Press, New York, 2004, p.161

²⁸ Messerlin, Patrick A., Keeping the WTO Busy while the Doha Round is stuck, 12.07.2012, www.voxeu.org

²⁹ Messerlin, Patrick A., Keeping the WTO Busy while the Doha Round is stuck, 12.07.2012, www.voxeu.org

³⁰ Bregsten, Fred C., Rescuing the Doha Round, Forreign Affairs, WTO Special Edition, December 2005

³¹ Evenett, Simon J., The Doha Round Impasse, A voxEU book, www.voxeu.org, 29.03.2012

преговарящи страни не би могла да предложи отстъпки отвъд определено ниво и на това ниво за останалите страни е по-изгодно да сключат сделка, отколкото да не сключат, тогава първата страна може да измести преговорите в своя полза. Ако обаче много от участниците прилагат седна и съща тактика, тогава безизходицата е много вероятна³². В преговорите от Доха, преговарящите от водещите страни изявяват желание за преговори, но когато се фокусират върху определен чувствителен сектор, като селското стопанство, и се разкрие информация за вътрешната политика на страните, внезапно гъвкавост при воденето на преговорите изчезва и се стига до задънена улица.

Всяка от посочените причини допринася за забавянето на преговорите, но могат да се посочат и други фактори. Причина за трудностите в настоящия кръг е преди всичко по-голямото и активно участие в тях. Страните членки са 157³³, а благодарение програмите за техническа помощ и засиленото обучение има много повече активни участници в преговорите, а страните, които още нямат капацитет за участие в преговорите, имат достъп до външно финансирани консултантски услуги. В настоящите преговори страните членки нямат възможност да се откажат от участие. Всички те трябва да се присъединят към единния подход, независимо от различните срокове за въвеждането.

Причините за бавният прогрес на кръга са свързани с променящата се същност на организацията и държавите. Бързото развитие на новопоявяващите се икономики променя отношението между бедни и малки. Появяващите се пазари сега са достатъчно големи, за да определят правилата на свободната търговия. Китай например е един от най-големите износители и вносители в света, а Индия, Бразилия и други появяващи се икономики бързо се изкачват в този списък. За над десет годишния период на преговори тези икономики се развиват значително. Между 1998 и 2001 г. по-малко от половината от растежа на БВП идва извън богатите страни, но МВФ изчислява, че за периода от 2011 до 2014 г. този процент ще достигне почти 75. Затова сега богатите държави са много по-загрижени за влизането на развиващите се пазари, отколкото са били, когато се определят целите на кръга Доха³⁴.

От друга страна и целите на развиващите се пазари се променят. Много развиващи се страни сега се притесняват повече за задържане на цените на храните, отколкото от премахването на субсидиите на развитите страни. Страни като Индия и Бразилия сега са по-

---

³² Schelling, Thomas, *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, USA, 1960, p.138

³³ Към 24.08.2012 г.

³⁴ Stiglitz, Joseph E.; Charlton, Andrew, *Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development*, Oxford University Press, New York, USA, 2005, p.165

притеснени от евтиния внос от Китай, отколкото от този от богатите страни, затова са по-склонни да отворят пазарите си за тях, ако това едновременно не доведе до допускане на повече китайски стоки.

Единният подход, който е възприет при преговорите също допринася за по-бавното и трудно постигане на споразумение. Преговорите се опитват да изградят нови правила по голям диапазон от теми. Така когато преговорите по една тема се натъкнат на пречка, целият пакет от договорености става заложник.

Извън предмета на този преговорен кръг остават два големи проблема на съвременната международната търговска система: притесненията за сигурността, след 11.09.2001 г. и липсата на ефективен контрол върху нарастващия брой на преференциалните споразумения, включващи много от най-големите търговски нации в света.

Като причина за затлачването на преговорите се изтъква и ситуацията на дълбока финансова криза и високи цени на храните³⁵. Докато селското стопанство продължава да бъде в центъра на преговорите, за много износители проблемът за достъпа до пазарите заема второ място в осигуряване на въпросите, свързани с капацитета в условията на нарастващо търсене. Друга причина е възходът на новите икономики, особено Китай, който кара САЩ и останалите да искат по-големи отстъпки за достъп на неселскостопански продукти до пазара на тези страни, отколкото са очаквали преди десет години. За да се завърши кръгът е необходимо еднакво виждане за многостранната търговска система, страните членки трябва да искат да постигнат резултати, особено в проблемните области, които могат да бъдат постигнати единствено чрез многостранни преговори.

6. Въпросът за безрезултатните преговори е свързан с този за необходимостта от реформи в механизма на вземане на решения в СТО, при настоящите условия на непрестанно растящ брой на държави членки и все по-широк обхват на предмета на преговорите. Разгледани и анализирани са различните предложения за реформи. Още Съдърланд³⁶ предлага на всеки пет години да се провежда среща на върха - на ниво правителствени ръководители, която да потвърждава ангажиментите към многостранната търговска система и да предоставя платформа на правителствените ръководители, на която

---

³⁵ Jara, Alejandro, The Doha Round: Missed Opportunities and How Asian Institutions Can Help, Asia Pathways, Asian Development Bank Institute, August 2012, www.asiapathways-adbi.org

³⁶ Sutherland, Peter, The Future of the World Trade Organization – Addressing Institutional Challenges in the New Millennium, Geneva, WTO, 2004, p.62

да споделят притесненията си. Тези срещи биха могли да са полезни и при определяне на посоката на бъдещата работа и при необходимост да поставят дневен ред за нови преговори.

В условията на дълбока политическа криза в преговорите все по-често се чуват предложения за институционални реформи в СТО³⁷. Предлага се промяна на правилото за консенсус при вземането на решения. Дола³⁸ предлага се ревизиране на функцията на СТО като форум за преговори. Не са рядкост предложенията СТО да се превърне в организация на знанието, като Световната банка и да осигури пряко участие на частния сектор във функционирането ѝ. Идеите за изработването на механизъм за участие на частният сектор в работата на организацията не са изключение, тъй като той отдавна работи в условията на протекционализъм. Този механизъм може да включва търговци, бизнесмени, работници и потребители. Алтернативно решение би било да се състави специфичен механизъм, улесняващ участието на висшите служители в Женева, като например създаването на консултативен орган на високо ниво. От съществено значение е и участието на ГД и Секретариата.

По-умерените предложения за реформа дават приоритет на засилването на аналитичния капацитет на СТО³⁹. Такова е предложението на зам.-генералния директор на СТО, Алехандро Хара. Секретариатът има много малък екип от 11 изследователи, които извършват огромен обем изследвания. Подобно е и предложението на Месерлин СТО да се използва като изследователска институция за преговорни техники⁴⁰.

Преговорите от кръга Доха показват, че началото на второто десетилетие на 21 век СТО има сериозна нужда от реформи в няколко основни направления, които ще допринесат и за преодоляване на проблемите, пред които се изправя организацията в преговорния процес. На първо място е важно СТО да върне преференциалните търговски споразумения обратно в многостранната система. Това може да стане като се намерят начини да се намали дискриминацията, съдържаща се в преференциалните търговски споразумения и да се договорят правила на СТО, които да сложат ред в появяващия се модел на задълбочаване на правилата в тези споразумения. Организацията трябва да използва развиващия се механизъм

---

³⁷ Sampson, Gary P., *The WTO and Sustainable Development*, United Nations University Press, Tokyo, Japan, 2005, p.234

³⁸ Dowlah, Caf, *Backwaters of Global Prosperity – How Forces of Globalization and GATT/WTO Trade Regimes Contribute to the Marginalization of the World's Poorest Nations*, Praeger, Westport, Connecticut, 2004, p.147

³⁹ Jara, Alejandro, *The Doha Round: Missed Opportunities and How Asian Institutions Can Help*, Asia Pathways, Asian Development Bank Institute, August 2012, www.asiapathways-adbi.org

⁴⁰ Messerlin, Patrick A., *Keeping the WTO Busy while the Doha Round is stuck*, 12.07.2012, www.voxeu.org

за прозрачност, за да подложи на наистина щателно изследване тези споразумения и активно да съветва как те да допринесат за постигането на отворени многостранни търговски отношения в дългосрочен план.

Втората линия на реформиране на СТО е свързана със защитата на легитимността на СТО и ОУС чрез засилване и ускоряване на съвещателната и законодателната функция. СТО се смята едновременно за независима и демократична от една страна, а от друга за нерешителна при вземането на решения. Принципът за вземане на решения с консенсус е централен и трябва да бъде защитаван и по-широко разбран. Нито един член на СТО не може да бъде обвързан от правила, които той не е искал да подпише. Ако правилото за консенсуса при преговорите на СТО гарантира легитимността на правораздавателната функция на организацията, така прави и възможността преговорите да дават резултати, особено когато се цели осъвременяване на правилата с оглед развиващата се юриспруденция.

На трето място трябва да се признае, че Индия, Китай и Бразилия могат да утвърдят или ликвидират СТО, но всички страни членки трябва да демонстрират ново ниво на политическа принадлежност. От преговорите Доха става ясно, че ще отнеме време докато силните развиващи се страни като Индия, Бразилия и Китай започнат да играят ролята, която напълно съответства на ползите, които извличат от отварянето на глобалната икономика през последните двайсет години. На СТО трябва да се гледа като на обединител на либерализацията, като на форум, движещ либерализацията напред в сектори, в които има нарастваща увереност и амбиция, и като на пазител на един динамичен и уважаван сбор от правила за международната търговия, особено що се отнася до жизненоважни проблеми като климатичните промени, защитата на околната среда, ролята на държавата в икономиката и защитата на общественото здраве.

Провалът на преговорите ще представлява основна разграничителна линия за успеха и провала на СТО за петнайсетте години на съществуването ѝ. Разгледани и анализирани са редица предложения, които могат да помогнат да бъде завършен кръгът от преговори. Едно от тях е дадено от експертна група към правителството на Великобритания, които стоят зад идеята за определяне на твърд краен срок за завършване на споразуменията, който да обвързва страните членки на ниво държавни глави⁴¹. Предлагат се и редица варианти за

---

⁴¹ High Level Trade Experts Group, Final report – May 2011, Department for Business Innovation and Skills, British Government, www.bis.gov.uk

окончателно споразумение, някои от тях предвиждат допълнителни отстъпки от основните страни членки на СТО, които да създадат необходимия баланс на амбициите в отделните части на преговорите. Чуват се и мнения, като това на Нарликар⁴² от Университета в Кеймбридж, че кръгът Доха трябва бързо да бъде завършен, дори и да не покрие целия пакет от дневния ред, т.е. да се изостави единният подход.

Някои по крайни мнения смятат, че кръгът Доха вече е провален и вместо да бъде заменен от отделни регионални споразумения, трябва да бъде официално обявен за закрит от ГД и най-добрите части от него да бъдат съживени в един „кръг за глобално възстановяване“⁴³, който да изостави единият подход и принципа „всичко или нищо“, а вместо него разговорите да се раздробят на части, които да могат да се развиват независимо една от друга. Преговорите да са отворени и всяка страна членка да може да се присъединява и да ги напуска, когато прецени. Така някои споразумения няма да включват всички страни членки, тъй като водещият принцип на най-облагодетелстваната нация се прилага за всички, всяка сделка между по-малка група от страни трябва да се прилага за всички страни членки на СТО. Така регионализмът, прокаран през СТО, ще допринесе за намаляване на търговските бариери за всички. За да има успех един такъв нов кръг трябва да се съсредоточи върху производството и услугите и да му се определи много скорошен краен срок, като след година например.

7. На следващо място са анализирани последиците от провала на кръга от преговори Доха. Ако този кръг от преговори се провали, това ще са първите важни многостранни търговски преговори, които завършват така от 1930 г. Това би довело до редица негативи, макар че е трудно да се определи степента на загубите. Историята показва, че търговската политика трябва да върви напред, в противен случай рискува да тръгне назад към протекционализма и меркантилизма⁴⁴.

При неуспех на преговорите на първо място ще се загубят постиженията от новите реформи в СТО. Световната банка изчислява очакваните ползи между 50 и няколко стотин

---

⁴² Narlikar, Amrita, *International Trade and Developing Countries; Bargaining Coalitions in the GATT and WTO*, Routledge, London, 2003, p.155

⁴³ Goodbye Doha, Hello Bali, *The Economist*, 08.09.2012

⁴⁴ Stiglitz, Joseph E.; Charlton, Andrew, *Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development*, Oxford University Press, New York, USA, 2005, p.23

милиарда долара⁴⁵. Тези резултати не могат да бъдат постигнати в други преговорни формати или по други начини.

На следващо място, анализатори като Сампсон⁴⁶ - ръководител на отдела по международна търговия в Melbourne Business School и бивш директор в ГАТТ и СТО - прогнозира, че това би довело до постепенно разпадане постепенно намаляване доверието в използването на организацията като форум за търговски преговори. От друга страна ще се наблегне на останалите функции на СТО като разрешаването на спорове, при липсата на ефективен „законодателен“ процес, който да либерализира търговията и да увеличи световните търговски правила. Въпреки това, СТО е необходима, независимо от евентуален провал на кръга, за да поддържа съществуващите ангажименти за достъп до пазара, които през изминалите години помагат значително за стимулиране на световния растеж; за да поддържа един подреден процес на международна търговия, с достъп до разрешаване на спорове и да възпира или предотвратява появата на протекционалистични политики⁴⁷.

Третата негативна последица би била засилването на регионализма, осъществен по крайно разрушителен за СТО начин. Една вълна от преференциални търговски споразумения би фрагментирала многостранната търговска система, вместо да бъде интегрирана. Успехът на кръга, обратно, би намалило желанието за сключването на нови регионални споразумения, тъй като, ако има свободна търговия за всичко, няма да остане нищо, за което да се установява преференциално третиране.

Четвъртата загуба ще е засиления протекционализъм. Един от изводите от последната икономическа криза е, че правилата на СТО, двустранните споразумения и самоограниченията са относително успешни. Те помагат да се ограничи разпространението на нови протекционалистични мерки, като осигуряват достъп до информация. Увеличаването на прозрачността и мониторингът помагат за контролирането на протекционализма. С възстановяването на световната търговия, е важно да се насърчава вдигането на свързаните с кризата предпазни мерки. Освен това, провалът на търговските преговори би могъл да ускори неблагоприятни шокове на финансовите пазари⁴⁸.

---

⁴⁵ www.wto.org

⁴⁶ Sampson, Gary P., *The WTO and Sustainable Development*, UN University Press, Tokyo, Japan, 2005, p.221

⁴⁷ Drabek, Zdanek, *Would the WTO Survive a Doha Failure*, *Business Asia*, Vol.16, Issue 1, April 2008

⁴⁸ Johnson, Debra; Turner, Colin, *International Business: Themes and Issues in the Modern Global Economy*, Routledge, London, 2003, p.12

Накрая, макар и често пренебрегвана негативна последица, е загубата за развиващите се страни, особено на най-слабо развитите, на възможността чрез многостранните търговски преговори да ускорят вътрешната си икономическа реформа. С други думи, няма да им се помогне при справянето с предизвикателствата на глобализацията.

Няма спор, че цената на провала се очаква да бъде неприемливо висока. Над десетте години преговори достигат до най-широкото по обхват и съществено либерализиране на търговията, което е предприемано някога. Той би могъл да затвори и предизвика необратимо едностранна либерализация, фундаментално да реформира глобалната селскостопанска търговия и да осигури нов достъп до почти всички най-големи пазари в света. Би могъл да осигури условия за многостранен търговски растеж през следващите десет години, както това направи Уругвайския кръг от преговори през 1994 г., а нищо от това не може да бъде постигнато в двустранен или друг формат.

Причините, за да се полагат усилия да завърши този кръг от преговори са много. Основната е, че завършването на кръга ще е гаранция срещу бъдещ протекционализъм. Той би действал като консолидирано споразумение за голямото количество едностранна либерализация, която се появява след края на Уругвайския кръг през 1994 г. В този смисъл, чрез обвързване на отворената търговия в едно международно споразумение, то действа като гаранция срещу ограничаване достъпа до пазара.

Друга причина е реформата в селскостопанския сектор, до която те ще доведат. Постигането на споразумение би имало същия ограничителен ефект върху субсидирането на селското стопанство в развитите страни. Приключването на кръга ще доведе и до нов достъп до пазарите, чрез намаляване на митата и свиването на пазарния дял на страните, които ще прекратят субсидирането на селското си стопанство. Освен това ще се подсили системата на СТО, организацията и многостранната търговска система ще се спасят от сериозната щета, която може да им нанесе провалът, още повече, че се отнася за кръг, специално посветен на интегрирането на развиващите се икономики в многостранната търговска система.

8. Във връзка с анализа на функцията на СТО за осигуряване на възможност за преговори са разгледани и регионалните търговски споразумения като форма на преговори и влиянието им върху многостранната търговска система. Анализирани са вижданията на редица автори за мястото и ролята им в регулирането на световните търговски отношения. Разгледан е регионализъмът като допълнение към многостранната търговска система, както и като неин конкурент. – анализирани са предимствата му и опасностите, които крие.

Конкуренцията между глобалните и регионалните международни институции в определянето на международните правила в новите области е усложнена от липсата на ред сред многостранните институции, чийто мандат става все по-неясен с времето. Новите области на търговски преговори често попадат в сивата зона на прекриващия се предмет на различни организации⁴⁹. Докато тези институции се стремят да увеличават правомощията си, бюджетните им ограничения намаляват възможностите им за експанзия. Дори новите области да се уреждат по-добре на глобално ниво, институционалната конкуренция може да възпрепятства воденето на преговорите на най-ефективния форум. Затова най-голямото предизвикателство към СТО е да установи властта си върху новите области на търговски преговори. Разбира се отношенията на организацията с регионалните споразумения не трябва да се разглеждат само като конкуренция. В областите, в които съществува приемлива организация, е по-желателно да си сътрудничи с нея.

С регионалните и преференциалните търговски споразумения, международната общност се бори с протекционализма, но СТО се изправя пред ново предизвикателство и ѝ се налага да се бори и срещу фрагментирането на международната икономическа политика.

9. На следващо място е анализирана функцията на СТО за администриране на ДППУС - правораздавателната функция на организацията. Направена е оценка на механизма за уреждане на спорове и на различните мнения в теорията и практиката по този въпрос, на която база са направени и конкретни предложения. Анализирано е предложението за създаване на постоянни панели. Като цяло системата за уреждане на спорове в СТО е забележителен успех. Страните членки виждат ползата от използването на новата система, след реформата в Уругвайския кръг, и като инструмент за засилване на търговската си дипломатия и за осигуряване на навременен и стабилен отговор на практическите си търговски проблеми. За да се намали броят на делата и да се разтовари системата е необходимо да се обърне по-голямо внимание на възможността да се избегне спор. В много случаи нарушаването на правилата на СТО не е резултат от намерение за протекционализъм, а на недоглеждане, поради което националният закон не е съгласуван със задълженията на страната към СТО⁵⁰. За забавянето на процедурите допринася и увеличаващата се сложност на делата.

---

⁴⁹ Pomfred, Richard, *The Economics of Regional Trading Agreements*, Oxford University Press, 2006, p.129

⁵⁰ Deutsch, Klaus Gunter; Speyer, Bernhard, *The World Trade Organization Millennium Round: Freer Trade in the Twenty-First Century*, Routledge, London, 2001, p.275

Най-съществените критики към АО са свързани със съмнения за превишаване на правомощията му в някои от докладите си, най-вече при изясняване на правото на СТО.

Анализирани са и предимствата и недостатъците на налаганите санкции от правителството на страната, която е спечелила делото, когато насрещната страна не се съобразява с препоръките на ОУС. Като изпълнява ролята си да разрешава налагането на санкции, СТО се превръща в пазач на многостранната търговка система. Засилва се авторитетът на организацията сред останалите международни организации и предизвиква респект; осигурява се съобразяване на страните членки с правилата на СТО. Това е и единствената основа, на която се разрешават санкциите. *Недостатъците* им са, че те не винаги действат; не осигуряват компенсации за засегнатите частни икономически лица; погазват човешките права, както в страната износител, така и в страната вносител; засилват протекционализма; стимулират дискриминацията. Малките държави са търговски по-зависими от големите, санкциите накърняват повече тях. С налагането на санкции, СТО дава лош пример на останалите международни организации⁵¹. Ако СТО налага търговски санкции при уреждането на спорове, няма причина останалите международни организации да не правят същото. Трудности съществуват и при използването на санкции от по-малки държави срещу по-големи⁵².

В тази връзка са разгледани и различни алтернативи на санкциите: нетърговски санкции, като парични глоби⁵³, загуба на правото на глас, лишаване от техническа помощ или пренебрегването на правата им върху интелектуалната собственост. Предлага се и въвеждането на директен ефект на решенията на СТО; въвеждането на търговски компенсации; препоръките и консултациите. Всички изброени предложения за замяна на санкциите също притежават недостатъци. Преди всички е необходимо преди да се предприеме премахване на санкциите да се прецени дали техните алтернативи биха били толкова ефективни, колкото са те и дали биха изпълнявали същите функции и постигали техните цели. Полезно би било да се предвидят стимули за бързо съобразяване с правилата на СТО, което заедно с предвидените в ДППУС срокове да доведе до по-ефективен и бърз процес при уреждането на спорове.

---

⁵¹ Kennedy, Daniel L. M. And Southwick, James D., *The Political Economy of International Trade Law: Essays in Honour of Robert E. Hudec*, Cambridge University Press, Cambridge, England, 2002, p.497

⁵² Wallensteen, Peter, Staibano, Carina, *International Sanctions: Between Words and Wars in the Global System*, Routledge, London, 2005, p.159

⁵³ Sutherland, Peter, *The Future of the World Trade Organization – addressing Institutional Challenges in the New Millennium*, Geneva, WTO, 2004, p.50

Една от основните критики към механизма за уреждане на спорове в СТО е неговата затвореност за обществеността, особено що се отнася до спорове, свързани с устойчивото развитие. В тази връзка се предлагат редица промени, свързани с отношението на СТО към неправителствените организации и гражданското общество. Това би могло да доведе до отклонение от прозрачността, но може да се въведе презумпция, че преобладаващото правило ще е за открит процес. Такава допълнителна прозрачност ще е от полза за положителната обществена оценка за системата за уреждане на спорове. Така системата ще бъде по-добре разбрана не само от дипломати, официални лица и законодателите, свързани с нея, но и от широката публика, за която би трябвало тя да работи. Такова „отваряне” би било полезно за развиващите се страни, които желаят да добият повече опит и познания за процеса на разрешаване на спорове. Приемането на това предложение би позволило на тази страна да наблюдава процеса без да е необходимо да се конституира, да взема отношение и да подготвя документи. От друга страна, евентуалното „отваряне” на процеса би предизвикало проблеми с логистиката.

Въпреки предимствата на системата за уреждане на спорове е добре страните членки да не надценяват правните ѝ елементи. Не бива да се забравят предимствата на уреждането на споровете извън съда. Съдебните процедури са твърде скъпи, отнемат много време и нанасят значителни щети на страните - репутацията им често страда, а шансовете за бъдещо сътрудничество намаляват. Разрешаването на спорове не бива да се превръща в доминираща черта, с която да се свързва СТО. Каузата за свободна търговия и прогресивна либерализация има опасност да се загуби, ако страните членки започнат да гледат на организацията като на съдебна зала. Целта на разрешаването на споровете е да се защити правовия ред и да се заяви как трябва да бъде. Това е важно, но не е достатъчно, за да се развият многостранната търговска система и СТО.

10. При анализа на функцията за администриране на Механизма за преглед на търговската политика (МПТП) е разгледана процедурата за преглед. Като цяло оценките са положителни. Единствените препоръки към МПТП се състоят в засилването ролята му за осигуряване на техническа помощ на развиващите се страни членки, и особено на най-слабо развитите, където се очаква много повече, както и да се направи преглед на търговската политика на страни, които все още не са били обект на такъв. Всяка промяна във функционирането на МПТП с цел да се увеличи прозрачността не трябва да застрашава настоящото му задоволително представяне. Увеличената прозрачност може да

действа като катализатор за действия от страна на страната, обект на преглед. В същото време обаче предложенията в тази връзка не трябва да засягат съществуващите права и задължения на страните членки, нито да разширяват ролята на Секретариата. МПТП не се ограничава само до процедурата по осъществяване на самия преглед на конкретната държава членка в тесен смисъл, а има по-широк обхват, простира се в цялата международна търговска система. В продължение на тази идея и функцията на СТО по имплементация и мониторинг с времето и практиката се увеличава, за да обхване освен МПТП и мониторинга на начина, по който се прилагат многостранните търговски споразумения и докладите на ГД за състоянието на международната търговска среда и всички други дейности, които помагат за по-голямата прозрачност и предвидимост на многостранната търговска система. Настоящият МПТП работи ефективно и постига заложените му цели да увеличи прозрачността, която е основен стълб на СТО. Трябва да се има предвид обаче, че установяването на ефективна система за мониторинг и механизъм за наблюдение на прилагането на споразуменията от Уругвайския кръг е основополагащо, но не е достатъчно, за да се създаде една здрава основа на нова търговска система на по-дълбока интеграция. Поради това функцията на СТО по мониторинг на прилагането на многостранните търговски споразумения не може да се разглежда извън контекста на останалите функции на организацията, които само в своята съвкупност биха могли да осигурят стабилността и развитието на многостранната търговска система.

11. Да допринесе за постигането на по-съгласувана глобална икономическа политика е една от петте основни функции на СТО, която тя реализира чрез сътрудничество с Международния валутен фонд (МВФ) и Международната банка за възстановяване и развитие (МБВР). Терминът „съгласуване” води началото си от *Решението за постигане на по-голямо съгласуване в създаването на глобална икономическа политика*⁵⁴, което министрите договарят в Маракеш през април 1994г.

Съгласуването е различно от самото сътрудничество между международните организации. То е резултат от постигането на по-голяма хармонизация между търговските политики и другите икономически политики, като например: макроикономическата, финансовата и политиката за развитие, при провеждането им. Тъй като определянето и прилагането на политиката е суверена отговорност на държавите, за да се постигне

---

⁵⁴ Declaration on the Contribution of the World Trade Organization to achieving Greater Coherence in Global Economic policymaking, adopted by the Trade Negotiations Committee, 15.12.1993

съгласуване на политиките трябва да се започне на национално ниво. На многостранно ниво съгласуването между националните политики на основата на международно определени правила и принципи увеличава благосъстоянието и е важно за подобряване ефективността на тези политики на национално ниво.

Тази функция на СТО е мотивирана от процеса на глобализация на световната икономика, която води до все по-засилено взаимодействие между икономическите политики на отделните държави, в това число взаимодействие в структурен, макроикономически, търговски и финансов аспект, както и въпросите за развитие на икономическата политика. Постигането на хармония между тези политики е задача преди всичко на националните правителства, но международната им съгласуваност е важна за постигане на по-голямата им ефективност на национално ниво. Взаимните обвързаности между различните аспекти на икономическата политика изискват международните институции, всяка със своите отговорности в съответната област, да следват постоянна и взаимно поддържаща политика. Затова СТО се стреми и развива сътрудничество с международните организации, отговорни за монетарните и финансовите аспекти, като уважава правомощията, изискванията за конфиденциалност и необходимата автономия при вземането на решения на всяка институция, като избягва налагането от правителствата на взаимна обусловеност или допълнителни условия.

Въз основа на мандата даден на организацията за осъществяване на тази ѝ функция и на резултатите от нея е направен и международноправен анализ. Разгледано е мнението, че първоначалните цели за съгласуване, заложиени през Уругвайския кръг от преговори не са напълно изпълнени и е *необходимо по-голямо съгласуване*. В периоди на икономическа криза нуждата от по-силна система за глобално управление на световната икономика се забелязва по-ясно. Това, че Световната банка се занимава все повече с „политическата инфраструктура” (закони, административни разпоредби и действия, които засягат вътрешните отношения на страните членки, толкова колкото и външните им) се анализира като дублиране на политическия обхват на Банката на дневния ред на СТО. Това от своя страна води до несъгласуване в политиката. Една страна членка на двете организации е възможно да поема различни ангажименти по отношение на програмата на Банката и по отношение на Споразумението на СТО за финансовите услуги. Затова се смята, че целта по отношение на това сътрудничество трябва да е в по-голяма степен основано на политиката.

СТО и институциите от Бретон Уудс са генетично свързани, тъй като те основно предвиждат един и същи социален и икономически модел – в полза на пазарната икономика, развитата международна търговия, стремят се към намаляване на бедността и признават съществуването на разходи за приспособяване на икономиките. Тъй като в по-голямата си част трите институции представят подобни и взаимно поддържащи се цели, липса на съгласуване е малко вероятна и би било предимно в детайлите. Освен това, липсата на съгласуване се определя като „нормално състояние на света” и не е необходимо да се отделят време и средства за да се постигне съгласуване на едно толкова високо ниво, което може и да е недостижимо. Това не означава, че институциите, които определят политиката, не трябва да си сътрудничат, но предпоставянето на проблема и даването на общи отговори няма да е от полза.

На следващо място, след опитите сътрудничеството между трите организации да са постави на формална основа се появяват проблеми с юрисдикцията, които преди това при неформалното сътрудничество не съществуват, а именно с обмяната на информация и анализите. Поставя се и въпросът защо след като Уругвайският кръг не предвижда решение за несъгласуваността в политиката, за която говори Министерската декларация, този въпрос се появява толкова ясно в търговския дневен ред.

Ефективността на координирането на политиката между трите организации се поставя под въпрос с оглед различията в структурата на управление и възможностите на СТО и институциите от Бретон Уудс. Фактът, че СТО е организация, управлявана от членовете си и Секретариатът ѝ е с ограничена роля, особено що се отнася до интерпретиране на споразуменията, се разглежда като ограничаване на възможността за координиране на политиката между трите институции, въпреки добрите работни отношения на между тях на ниво служители. Наблюденията са в посока, че освен интелектуално ползотворните отношения между служителите на Фонда и СТО и засилената размяна на информация между тях, няма нещо, което може да бъде определено като координиране на политиката между управителните органи на двете институции. Като една от основните функции на СТО, връзките между тях се засилват значително. Опитът обаче показва, че въпреки това съгласуването на политиката трябва да започне на национално ниво, междуинституционалното сътрудничество може само да подобри координирането и разграничаването на политиките, но не може да коригира основно несъответствие в политиката на национално ниво. Практиката показва, че различията в

структурата на управление на трите институции никога не е била пречка за координиране на политиката и сътрудничество, нито на управленско, нито на изпълнително ниво. Засилването на сътрудничеството и съгласуването на политиката след стартирането на кръга Доха води до по-близки отношения между страните членки на съответните институции и подпомагат договарянето между институциите и техните страни членки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд завършва с обобщение на резултатите от извършеното научно изследване на функциите на СТО.

III. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Колева, Ванина, Вземане на решения в СТО, Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив, Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, т.XV, 2012, с. 208-213.
2. Колева, Ванина, проблеми пред преговорите в рамките на СТО и бъдещето на многостранната търговска система, Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив, Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, т.XV, 2012, с. 214-220.
3. Колева, Ванина, Многостранни или регионални търговски споразумения и ролята на СТО, Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив, Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, т.XV, 2012, с. 221-226.